

# Obsah:

## DÍL I.

### Doba zápasů politických a náboženských od r. 1600-1620.

|                     |    |
|---------------------|----|
| Předmluva . . . . . | 11 |
| Úvod . . . . .      | 13 |

#### Oddíl první.

#### Přehled náboženských stran.

1. Katolíci. Význam a moc biskupa olomouckého. Biskup je samostatný, žádnému metropolitovi nepodřízený. Postavení jeho v zemi. Statky biskupské. Stav prelátský. Kláštery. Fary. Ztráty katolického náboženství. Rozdělení diecése. Nedostatek kněží a ubohé postavení jejich . . . . . 15
2. Podoboží (kališní, utrakvisté). Kališní v rozkladu hynou. Povolení kalicha nemělo výsledku. Kardinál Dietrichštejn zakázal podávat z kalicha. Kališní splývají s protestanty a zbylo z nich jen jméno . . . . . 62
3. Čeští bratři. Na Moravě byl větší díl jednoty bratrské. Rozvoj její narušený. Konfesijní její vývoj; kalvínský směr nabyt převahy. Ubývá horlivosti a kázně a jednota pozbývá svého dřívějšího významu. Za Fridricha Falckého ohrožena jednota ve svém samostatném rázu . . . . . 63
4. Protestanté. Páni ochránci protestantství, které dovoluje nutiti k víře poddané. Šíření se protestantismu na Moravě; závislost na vrchnosti. Učení protestantů nejednotné; vliv a převaha protestantů roste; stávají se politickou stranou na potlačení katolíků . . . . . 67
5. Různé sekty. Novokřtenci, sekta německá, komunistická, bez politického vlivu. — Náboženství ve společenském životě. — Národnostní poměry . . . . . 71

#### Oddíl druhý.

#### Poměry na Moravě začátkem 17. století.

#### Církev katolická na postupu. — Politický útlak.

1. Úspěšná činnost biskupa Stanislava Pavlovského pro katolickou církev. Nad církví absolutistický stát. Biskup kardinál Dietrichštejn. Bratr jeho Zikmund a spor jeho s Karlem z Žerotína. Správa zemská v úpadku. Reformační činnost kardinálova. Královská města Olomouc, Brno, Znojmo, Jihlava; města Vizovice, Ivančice. Snahy kardinálovy o dorost kněžský a jeho vzdělání. Překážky reformace katolické . . . . . 74

2. Ladislav Berka. Probošt brněnský Eliáš Hovorka a spor jeho s kardinálem. Dosazení nejvyšších úřadů zemských. Utrpení Moravy. Další činnost kardinála; zklamání jeho nadějí, obtíže v duchovní správě. Úspěchy katolické . . . 106
3. Bouře Bočkajovců. Jednání císařovo o pomoc. Liknavost v obraně Moravy. Vpády na Moravu. Pomoc česká a slezská. Úspěchy vojenské v Uhrách. Příklad o jednání o mír. Smutný stav vojska; jeho propuštění. Nová pomoc česká. Plnění země a obtíže s vojáky. Mimořádné pomoci na válku. Pokořující mír vídeňský. Smutný stav země . . . 116
4. Řím dovolává se autority kardinálovy ve prospěch náboženství. Kardinál ujmá se u císaře zájmů náboženství katolického. Přehmaty pánů. Péče o spořádanou duchovní správu. Další pokroky náboženské; proti zlořádům se zakročuje . . . 132
5. Opava. Kardinál žádá o farní kostel. Císař poroučí Opavským prokázatí právo své na kostel. Kardinál v Opavě. Císař nařizuje uvést do kostela katolického kněze. Vzpouira v městě proti tomu. Marná císařská komise. Císař hrozí trestem. Nová komise. Kostely zavřeny, ale potom násilím otevřeny. Acht Opavy. Knížata a stavové slezští při Opavských. Gaisberger dobyl Opavy. Trest. Mikuláš Sarkander děkanem v Opavě . . . 139
6. Císař proti bratru Matyášovi. Matyáš ujednal pro sebe smlouvu vídeňskou. Vojsko císařské plní Moravu. Nespokojenost na Moravě. Císař chce válku, Morava mír. Správa zemská neustalena. Berka místodržícím úřadu hejtmanského. Karel z Liechtenštejna. Zbouření hajduků. Matyáš proti císaři . . . 164
7. Matyáš svolává sněm do Prešpurka. Konfederace uherských a rakouských stavů. Karel z Liechtenštejna působí na Moravě pro Matyáše. Zemský soud brněnský. Sjezd ve Slavkově. Bezvýsledný sněm brněnský. Na sjezdu ivančickém uzavřen spolek Uher, Rakous a Moravy s Matyášem; Morava odpadla od císaře. Matyáš táhne proti císaři. Stává se čekancem království českého. Smlouva libenská. Morava pod vládou arciknížete Matyáše . . . 177

### Oddíl třetí.

## Postup nekatolíků. — Obrana katolíků. — Moc stavovská na vrchu.

1. Zápis šterboholský. Protestanté bojují o náboženskou svobodu. Sněm v Olomouci: žádosti politické i náboženské. Sněm brněnský: politické žádosti všechny povoleny, ale v král. městech náboženská svoboda zůstala obmezena. Ústupky učiněné vytykají se kardinálu Dietrichštejnovi. V Rakousích povolena náboženská svoboda. Berně od klášterů žádané. Sněm v Olomouci 1609. Mikuláš Sarkander. Majestát v Čechách a Slezsku. Stavové ujmají se protestantů v městech. Opat Šimon Farkaš. Poslové z Rakous na sněmě v Olomouci 1610. Spor o dědictví jülišsko-klevské. Morava zbrojí. Smír císařův s králem Matyášem. Stavové proti Maximiliánu Lvovi z Rožmitála, proti Žampachovi, Kavkovi, prelátům a Lobkovicovi. Evangelici v úřadech král. měst, ale v Jihlavě katolici do rady nepřijati . . . 188
2. Opava. Farní důchody se zadržovaly. Stálé nepřátelství proti katolíkům; výtržnost v městě. Císař dal protestantům filiální kostel sv. Jiří. Knížata a stavové slezští proti kardinálovi. Děkanství obsazeno převorem P. Felixem z Vilna. Pán Opavy kníže Liechtenštejn přidal luteránům kostelík sv. Barbory . . . 233
3. Olomouc. Protestanté hlásí se o svobodu náboženskou i politickou. Rozepře mezi radou a protestanty. Protestantské bohoslužby a pohřby. Obnova rady 1610. Protestanté zřídili si v městě dům pro svou bohoslužbu. Spolek evangelíků; jejich direktori. Protestanté ve Vídni uvěznění; dům bohoslužebný zavřen. Evangelici za sněmu 1614. Nepřátelství evangelíků trvá . . . 244

4. Brno; evangelické bohoslužby zastaveny. Vizovští domohli se kazatele luteránského. Útisk katolíků od pánův i poddaných v některých místech. Nekatolíčtí pánové zabezpečují si kazatele evangelické. Nesnášlivost ke katolíkům. Katolíci bez značnějších úspěchů, ale přece pracují se na misiích. Projevy horlivosti náboženské. Stinné události . . . 272
5. Vpád Pasovských do Horních Rakous a do Čech. Vojenská opatření na Moravě. Pasovští zmocnili se Malé Strany. Stavové čeští zřídili si svou vládu. Král Matyáš na pomoc Čechům; korunován za krále českého. Poměr Moravy a Čech nově upraven: rovnost obou zemí a samospráva Moravy. Nové nebezpečí z Uher . . . 280
6. Matyáš vládcem všech zemí Rudolfa II. i císařem. Sněm brněnský 1612. Otázka o příslušnosti Opavska. Absolutistické snahy císařského dvora a odpor stavů. Zemský hejtman proti městům. Císařovy nesnáze peněžité; daně klášterů a visitace jich. Truchlivý obraz o vládě císařově. Hraniční spory. Válečné nebezpečí. Sněm v Olomouci a generální sněm v Linci; mír s Bethlenem a Turky. Knížectví opavské dáno Liechtenštejnovi. Žerotín složil úřad zemského hejtmána . . . 289
7. Ladislav z Lobkovic zemským hejtmanem. Úsilí císařovo o peníze. Generální sněm v Praze. Sněm brněnský. Nouze u dvora; špatný stav vojska. Poselství moravské v Praze. Stálé žádosti o peněžité pomoci. Arcikníže Ferdinand přijat od stavů českých za krále a od stavů moravských za markrabě na sněmu brněnském . . . 311

#### Oddíl čtvrtý.

#### Strany měří své síly.

1. Katolíci posílení, nekatolíci odhodláni neustoupiti. Defensoři svolali sjezd do Prahy. Císař zakazuje sjezdy. Vyhození místodržících; české povstání. Vláda direktorů. Začátek války. Morava císaři věrna. Žerotín pro smírné vyrovnání. Sjezd v Olomouci; stavové odpírají pomoci Čechům. Sněm v Brně; marné zprostředkovací poselství do Čech. Čechové vedou úspěšně válku. Sjezd v Brně; stavové pro pokoj. Sněm brněnský; oposice proti vládě i Žerotínovi. Žerotín naposled ovládne stavy a odvrátí od spolku s Čechy . . . 323
2. Náboženská nesnášlivost a boje. Šíření náboženství katolického na panstvích duchovních i světských i v královských městech a jinde. Nové kláštery; missie. Nekatolíci proti katolíkům; násilí nekatolických pánů. Nové protestantské kostely. Stížnosti strany podobojí. Odpověď na ně. Srovnání nedokonáno . . . 342

#### Oddíl pátý.

#### Vítězství nekatolíků — pronásledování katolíků.

1. Neupřímné jednání o příměří. Sjezd v Brně. Žerotínovo pokojné, smírné stanovisko. Smrt císaře Matyáše. Král Ferdinand ujímá se vlády; v Čechách neuznán. Válečný program český. Na Moravě práce Žerotínova i kardinála o pokoj. Vpád Čechů na Moravu. Sněm v Brně. Vláda direktorů protikatolická. Morava přidává se k odboji. Vojenská opatření. Žerotín, kardinál Dietrichštejn . . . 367
2. Královská města v rukou nekatolíků. Thurn vpadl do Rakous až k Vídní. V Čechách poražen Mansfeld u Záblatí. Útisk katolíků v Čechách i na Moravě. Puchař v Olomouci. Skleslost direktorů a jich jednání s arciknížetem Leopoldem. Začátek války na Moravě; Dampierre vpadl do země, ale poražen u Dolních Vístonic . . . 391
3. Brněnský sněm a jeho snesení; násilí proti katolíkům. Schválena konfederace nové koruny české; její význam. Zvláštní články s Moravou. Sesazení krále Ferdinanda. Volba Fridricha Falckého . . . 403

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 4. Statky biskupství a kardinálové zabrány. Jednání s many. Kapitula olomoucká uvězněna. Pronásledování kněží, řeholníků a jeptišek. Komisaři berou statky duchovní do zemské správy, odhadují je a prodávají. Katolíci odzbrojeni; nucení přísahati ke konfederaci . . . . .                                                                                                                                                                                           | 410 |
| 5. Fridrich Falcký korunován; nesnášelivost kalvínská. Morava v tísní; země pleněna. Pomoc Gabriela Bethlena. Vojsko české, moravské a uherské u Vídně, ale ustoupilo. Sjezd v Brně; Ladislav Velen z Žerotína zemským hejtmánem, defensori; stav prelátský zrušen. Vyjednávání s Uhry a Bethlenem. Mikulov dobyt. Sněm v Brně. Král Fridrich na Moravě; snesení válečná a proticírkevní. Vpád kozáků na Moravu. Spojenci krále Fridricha a koalice katolická . . . . . | 429 |
| Doslov . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | 445 |

## DÍL II.

### Život bl. Jana Sarkandra a jeho blahoslavení.

|                                                   |     |
|---------------------------------------------------|-----|
| Předmluva . . . . .                               | 451 |
| Literatura o bl. Janu Sarkandroví:                |     |
| a) Životopisy samostatné . . . . .                | 456 |
| b) Úryvky v různých spisech . . . . .             | 463 |
| c) Články v časopisech . . . . .                  | 469 |
| d) Bibliografie literatury sarkanderské . . . . . | 471 |
| Seznam použitých archivů . . . . .                | 472 |

## Oddíl první.

### Život bl. Jana Sarkandra.

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Sarkandrovo mládí. — Přehled dějin knížectví Těšínského. Vláda Václava II. a Kateřiny Sidonie. Narození Jana Sarkandra. Janův otec, matka, bratři, sestra. Rodina Sarkandrova v Příboře. Jesuitská kolej v Olomouci. Studium na školách jesuitských, učivo z latiny, řečtiny, učebné knihy. Přednášky, koncertace, zkoušky, divadla. Deposice. Učitelé. Mariánské družiny. Sarkander v Olomouci. Život na školách olomouckých. . . . .                             | 473 |
| 2. Filosofická a theologická studia Sarkandrova. — Jesuitská kolej pražská. Filosofické studium na jesuitských školách. Disputace. Akademie. Sarkander studuje logiku a fysiku v Praze. Bakalářství svobodných umění. Promoce Sarkandra na bakaláře. Sarkander metafysikem a mistrem. Grad misterský a promoce misterská. Pražská družina Mariánská. — Universita štyrskohradecká. Studium bohosloví na jesuitských akademích. Sarkander ve Štyrském Hradci . . . . . | 507 |
| 3. Sarkandrova svěcení a první léta v duchovní správě. — Nižší svěcení. Sarkander u bratra Mikuláše v Opavě. Vyšší svěcení. Jan ustanoven farářem v Jaktari. Vypomáhá za uvězněného bratra v Opavě. Jan farářem v Uničově. Po útěku Mikulášově z vězení vyslýchán a uvězněn. Dopisy Uničovským z vězení. Jan na faře v Charvátech, pak ve Zdouňkách. Ustanoven farářem v Boskovicích . . . . .                                                                        | 523 |
| 4. Sarkander farářem v Holešově. — Náboženský stav v Holešově před příchodem Sarkandrovým. Jan vymáhá příslušné desátky od Ulersdorfera, Mengesreitra z Truklova, Tluka z Těšinovic, Bítovského z Bitova, Obešlíka z Litultovic. Žádost Kroměřížských o Sarkandra za kroměřížského děkana. Jednání bratří Sarkandřů o nadaci s měšťany uh.-hradištskými . . . . .                                                                                                     | 539 |

## Oddíl druhý.

### Mučednictví a smrt Jana Sarkandra.

1. Sarkander jat a uvězněn. — Jednání sněmovní v Brně v květnu 1619. Jan na pouti v Častochově. List Janův Lobkovicovi z Rybníka. Althan a Homonnay na dvoře varšavském. Lisovčící na Moravě. Jan nese Nejvyšší svátost v průvodu vstříc lisovčíkům. Útěk Sarkandrův z Holešova. Jeho jetí a uvěznění v Olomouci . . . . . 554
2. Sarkander vyslýchán a mučen. Jeho smrt a pohřeb. — První výslech Sarkandrův 13. února. Druhý výslech právem útrpným večer téhož dne. Domnělá vina Sarkandrova na vpádu lisovčíků. Sarkander po třetí vyslýchán 17. února a znovu mučen. Čtvrtý výslech 18. února; Sarkandrův protest proti pokusu porušiti zpovědní tajemství. Mučení ohněm. Sarkander mučedníkem za víru. Sarkandrovo strádání v žaláři. Kartusiani věznění s ním. Smrt mučedníkovy a pohřeb. Osudy jeho ostatků. 566

## Oddíl třetí.

### Mučedníková oslava.

1. Přípravné práce k blahoslavení Sarkandrovu po r. 1740. — Úcta mučedníkovy za hranicemi Moravy. Důvody, proč nekonaly se přípravy k blahoslavení hned po Sarkandrově smrti. Porada v Římě r. 1715 o beatifikačním procesu. Stoleté výročí Janovy smrti. Beatifikační práce za kardinála Schrattenbacha. Vyslyšené prosby na přimluvu Sarkandrovu. 590
2. Beatifikační proces za kardinála Troyera. — Proces informační; Členové soudu a svědci; prohlídka Sarkandrova hrobu; jednání v Římě. Proces apoštolský; Členové soudu a svědci; vyšetřované zázraky; soudní řízení v Římě . . . . . 605
3. Jan Sarkander blahosloveným. — Otázka beatifikační za kardinála Rudolfa a arcibiskupa Chotka. Přerušení procesu za kardinála Sommerau-Beckha. Obnova beatifikačního řízení za kardinála Fürstenberka. Blahoslavné breve. Beatifikační slavnost v Římě, v Olomouci a na jiných místech. Sarkandrovka v Olomouci . . . . . 625
- Závěr . . . . . 636
- Přílohy k druhému dílu . . . . . 641
- Ukazatel . . . . . 737

## Seznam vyobrazení.

1. Náměstí ve Skočově s rodným domkem bl. Sarkandra . . . . . 475
2. Křtitelnice ve chrámě sv. Kříže ve Skočově . . . . . 477
3. Rodní list Jana Sarkandra daný od obce Skočovské . . . . . 482
4. Siroťčinec se sochou bl. Jana Sarkandra na pozemku, jenž náležel rodičům Sarkandrovým . . . . . 483
5. Dům v Příboře, v němž bl. Jan přebýval . . . . . 488
6. Kaple bl. Jana Sarkandra u Příbora . . . . . 489
7. Olomouc v roce 1593 . . . . . 503
8. Ladislav III. Popel z Lobkovic . . . . . 549
9. Faksimile listu bl. Jana Sarkandra Lobkovicovi . . . . . 558-559
10. Lisovčík . . . . . 562
11. Místo u Troubek, kde byl bl. Sarkander jat . . . . . 566
12. Skřípec, na němž byl bl. Sarkander mučen . . . . . 570
13. Mučení bl. Jana Sarkandra . . . . . 576
14. Kostel Nanebevzetí Panny Marie . . . . . 585
15. Náhrobní deska postavená Janovým bratrem Mikulášem . . . . . 586
16. Bl. Jan po posledním mučení . . . . . 588
17. Sarkandrovka v Olomouci do roku 1908 . . . . . 592
18. Oltář bl. Jana s jeho ostatky v metrop. chrámě v Olomouci . . . . . 633